

Η ΠΡΕΒΕΛΑΚΗ

ΤΟ

ΧΕΡΙ ΤΟΥ ΣΚΟΤΩΜΕΝΟΥ

Αρχικά σε τρεις τόμους

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ

ΑΘΗΝΑ 1971

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Τὰ μόνα ἀπὸ τὰ βιβλία μου ποὺ ἔνωσα τὴν ἀνάγκη νὰ τὰ παροουσιάσω μὲ ἕνα ποτόλογο ἢ ἕναν ἐπίλογο, εἶναι ἐκεῖνα ποὺ ἐμπέονται ἀπὸ τὴν Κοήτη. Μπορεῖ αὐτὸ νὰ ὀφείλεται σ' ἕνα περιστασια ἀγάτης! * Ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ λοιπὸν ν' ἀρχίσω κ' ἐδῶ μ' ἕνα ποσόλιμο.

Τὸν Αὐγουστο τοῦ 1966 γόρμισα στὴν Κοήτη ὅσπερα ἀπὸ τριάντα χρόνια ἀπουσίας (μὲ μόνη ἐξέγερση δυὸ μέρες στὰ 57, ὅταν συνόδευα στὸ Ἡράκλειο τὸ σκῆνωμα τοῦ γέγοντά μου). Κεῖνον τὸν ἀδέχαστο Αὐγουστο, τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο παρόστρησε στὸ Πέθεμος «Τὸ Ἡφαίστειο», χαρίζοντάς μου μιὰν ἀποθαμίλλη ἐμπειρία ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ἐπικοινωνία μου μὲ τοὺς σημερινωτέρας μου, ποὺ πλημμυρίσασαν τρεῖς φορὲς τὴ δημόσια πλατεία γιὰ νὰ δοῦνε τὸ δῶμα τοῦ Ἀγκαθιοῦ. Τὴ γάση ποὺ χρωστῶ σὲ ὅσους συμπροξέσαν σὲ κείνην τὴ μυσταγωγία δὲν τὴν ἐσβῆσε ὁ καιρὸς!

Τὸν ἴδιον χρόνον, τὸ μήνα Νοέμβριον, ξαναγόρμισα στὸ Πέθεμος, ὅπου μὲ εἶχαν καλέσει νὰ ἐκφωνήσω τὸν πανηγυρικὸ λόγο γιὰ τὰ ἑκατὸ

Copyright 1971 by Pandelis Prevelakis

* Αναγορεύεται ἡ ἀπὸ σκηπτοῦς διδασκαλία τοῦ ἔργου
χωρὶς τὴν γραπτὴ δόξα τοῦ συγγραφέα

ΠΡΟΙΜΙΟ

χρόνια από τὸ Ὀλοκαύτωμα. Εἶχα τότε τὴν εὐκαιρία νὰ παρακολουθήσω τὴν παράσταση μιᾶς θεατρικῆς ἡθοιογραφίας, πὺρ τὴν ἔδωκε ἔνας ἐρασιτεχνικὸς θίασος ἀπὸ ἀντρες καὶ κοπέλες τῆς πολιτείας μου ἐπὶ τὴν καθοδήγηση τοῦ τέως γνημοσιάρχου Μανόλη Βογιατζάκη, παλιοῦ φίλου μου καὶ συνανθρώπου. Ὁ Μανόλης στοχάστηκε νὰ μοῦ ζητήσει ἕνα δοῦμα γιὰ τὸ θιασοῦ του, κάτι σὰν τὸ «Ἡφαιστειο» φαντάζομαι, ἢ κάτι κοντινότερο στὰ ταξινὰ προβλήματα. Ἔδωσα τὸ λόγο μου νὰ τοῦ τὸ πρόμηθεψω, καὶ τὸν κατὰ σήμερα πὺρ ἀξιώθηκα νὰ γράψω «Τὸ γέρι τοῦ σκοτωμένου».

Τί μήνυμα φέρνει στὴν Κρήτη τὸ δοῦμα μου; Ἀπὸ τὸ μῦθος τὸ ἔργο τῆς τέχνης εἶναι πολλὰ, καὶ κανένας δὲν εἶναι ἀξίος νὰ τὰ καταγράψει. Κάθε καιρὸς καὶ τόπος, κάθε ἄτομο ἢ ομάδα θὰ ἐξηγήσουν τὸ δοῦμα μου ἀνόλογα μὲ τὸ ἀντίκρουσμα πὺρ θὰ βροῦνε μέσα τους. Ὑπάρχει, ὡστόσο, μιὰ πρώτη ἀφορμὴ στὴ συνείδηση (καὶ στὸ ὑποσυνείδητο!) τοῦ συγγραφέα, κι αὐτὴν θὰ προσπαθήσω νὰ ὀνομάσω.

Μεθικούς τόπους τῆς Ἑλλάδας (τὴν Κρήτην, τὴν Μάνη, τὰ Ἐφράνησα...) τοῦς βασιλι-

ΠΡΟΙΜΙΟ

ζει ὁ ἀγραφοὺς νόμος τοῦ γόικωμοῦ: τὸ αἷμα πὺρ πλερώνεται μὲ αἷμα. Τὸ θέμα αὐτὸ τὸ ἀγρίνα πρῶτη φορά στὸν γ' τόμο τοῦ «Κρητικοῦ», στὴν «Πολιτεία»,¹ πὺρ τὴν ἔγραψα στὰ 1949 καὶ τὴ δημοσίεψα στὰ 50. Ἀπὸ τίς σελίδες ἐκεῖνες ἔβγαλα σήμερα ἕνα δοῦμα, μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα πὺρ μὲ εἶχε κατεθῆνει πρὺν ἀπὸ εἴκοσι χρόνια, ὅταν ἢ χάρα εἶχε νὰ γραφῆται τίς πληγές τῆς ἀπὸ τὸν ἀδεφοχτόνο πόλεμο.

Ὁ γόικωμοὺς εἶναι μιὰ προσταγὴ πὺρ τὴν ἐπαγορεύει ἢ κωνωνικὴ ομάδα: ἢ φάρα, τὸ γένος, ἢ φατρία. Τὸ ἄτομο κάνει τὸ φωνικὸ σὰν ἐνεργόνυμο. Δοῦμα ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει. Τὸ δοῦμα κι ὁ τραγικὸς ἀνθρώπος ἐμφανίζονται ὅταν ὁ νόμος τῆς φάρας κλίνεται ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ συνείδηση, ὅταν δηλαδὴ ἔσοτάζον τὰ ἠθικὰ διλήμματα. Ἡ μονάδα τότε συγκρούεται μὲ τὴν ομάδα, τὸ ἐξμωραχμένο ἄτομο νικεῖται καὶ καταλύεται, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἀγῶνα του γεννιέται ἢ τραγωδία, καὶ μαζί ἢ «κάθαρσις τῶν παθῶν».

Τὴ συνείδηση τοῦ ἀτόμου μαροεῖ νὰ τὴν καθοδηρεῖ ἢ Ἐκκλησία μὲ τὸ κήρυγμα τῆς ἀγάπης. Ἀξίιοι λευτερες γίνονται καμιά φορά τραγικοὶ ἀνθρώποι, ἀνίστως φτάσων στὴν ἀ-

1. Καὶ δεύτερη φορά στὸν «Ἠλιὸ τοῦ Θωπέτου» (1969).

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

κηγη τῆς ἀποστολῆς τους, δηλαδή στὸν ἀγῶνα καὶ στὴ θυσία. Ἀλλά, τὸ συνηθέστερο, τὴ θυσία τὴν ἀποδέχονται ἀπλοὶ ἄνθρωποι (θέλω νὰ πῶ ἄτομα δίχως τὸ ἔνδυμα τῆς ἀσθενείας), σπυριδιόσεις ποὺ ἔσπρησαν ἀπὸ τὰ ἴδια τους τὰ πιάθη, ἢ κι ἀπὸ τὴν ἐπέγχεια τοῦ λόγου, γιατί «ὁ λόγος ποὺ εἰπωθεῖ δὲ γίνεταί».

Δὲν εἶναι σκοπός μου νὰ προχωρήσω παρὰ πέρα. Θὰ ἤθελα μόνο νὰ παρακαλέσω τὸ σκηνοθέτη καὶ τοὺς ἠθοποιούς νὰ ἐρευνησοῦν τὸ δῶμά μου σ' ὅλα του τὰ καθέκαστα μὲ τὸ φωτᾶκι ποὺ τοὺς παραδίδω σὲ τοῦτο-ἑδῶ τὸ προοίμιο. Νὰ καταλάβουν, καὶ νὰ κάμουν τὸν κόσμο νὰ καταλάβει, γιατί ὁ πόνος γιὰ τὸν τόπο μου κατάληξε νὰ ἐκφραστῆι σ' ἓνα δῶμα καὶ νὰ μιλήσει ἀπὸ τὸ βῆμα τοῦ θεάτρου. Τὰ στεγνὰ λόγια ποὺ λέει ἡ ἡρωίδα προτοῦ «καταστροφῆ τὸ δῶμα», θὰ πάρουνε τότε τὸ ἀληθινὸ τους νόημα:

«Δόξα νὰ ἔχει ὁ Θεός! Τὸ μαστουριό μου δὲ θ' ἀπομείνει μυστικό. Οἱ ἄθῃοι θὰ μὲ πονέσων καὶ θὰ ἐστνήσων».

Η. Η.

ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ

ΚΩΣΤΑΝΤΗΣ. Ὁμορφος καὶ λεβέντης. Τράκντα καὶ του χρέων.

Η ΠΕΘΕΡΑ. Ἀντρόβουλη γυναίκα. Πεννητάρα.

Ο ΠΑΠΑ-MΑΝΑΣΗΣ. Τέροντας τρανόχορμος καὶ βαθυένης. Πάσα ξεθωριασμένα.

ΜΑΡΙΑ. Ἡ χήρα τοῦ σκοτωμένου. Εἰκοσιπέντε χρόνων. Μαυροφορεμένη.

ΚΑΝΑΒΟΣ. Χωριάτης.

ΑΝΤΡΕΣ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ τῆς Κρήτης (ἢ ἄλλου τόπου). Μιά δεκαριά.

Τὸ ἔργο διαδραματίζεται στὴν Κρήτη στὰ 1906, ὅσοι-ρα ἀπὸ τὴν Ἑπανόσταση τοῦ Θερίκου * (ἢ σ' ἄλλον ἐπι-ληγικὸ τόπο, ὅσοι-ρα ἀπὸ ἀδερφαμάχη).

Στὴν παράσταση δὲν ἔχει διάλειμμα. Τὸ φῶς σβήνει στὸ τέλος τῆς κάθε «μέρας» καὶ τὸ θέατρο μένει στὸ σκοτάδι ὅσοι-ρα ν' ἀλλάξει τὸ σκηναίό.

Σηηνικά λατὰ, χωρὶς γραφικότερες.

(Ὁ Νίκος Μαμαγκάκης ἔχει συνθέσει μιὰ μουσική, ἀνέκδοτη ἀκόμα, γιὰ τὸ δῶμα. Θὰ ἐπιθυμοῦσα νὰ χρησιμποιηθεῖ στὴν παράσταση: εἰσάγει στὴ δράση καὶ συνοδεύει τὴν ἀπόλυση τῆς Λευτουριάς.)

* Ἔξιμο. Χωρὶς στὴν Κρήτη, στὴν ἐπαρχία Κυδωνίας, νομὸς Χανίων. Στὴς 10 Μαρτίου 1905, ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος συγκέντρωσε ἐκεῖ τοὺς ὀπαδοὺς του γιὰ νὰ ἐπαναστατήσουν κατὰ

ΤΟ ΧΕΡΙ ΤΟΥ ΣΚΟΤΩΜΕΝΟΥ

του Πρίγκιπα Γεωργίου. Ἡ Κρήτη ἦταν τότε Πάτρια Αὐτόνομη—κἀτα ἀπὸ τὴν ἐπακυρωσιν τοῦ Σουλτάνου—τοῦ τῆ δουκὸς ὁ Πρίγκιπας Γεώργιος ὡς Ὑπατος Ἀρμοστής, ἐν τοιοῦτος τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Ὁ Βενιζέλος κ' οἱ συνεργοὶ του ἐποδοκίμασαν τὸ καθεστὸς τοῦ Πρίγκιπα καὶ κήρυξαν τὴν Ἐνωσιν μετὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Ἐπανόρθωσις βέσθη ὡς τὸ Νοεμβρίον τοῦ 1905, δηλαδὴ κἀπὸ ὄγρῳ μῆνε. Κατὰ τὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα, οἱ ἐπαναστατικαὶ παρακλιτικαὶ πάλαι ποτὲ φορεῖ μετὰ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Πρίγκιπα, δηλαδὴ μετὰ τῶν χωρικῶν καὶ μετὰ χωροφυλάκας (ἐθνοφυλοῦς, καθὼς τοὺς εἶπαν) ποὺ εἶχαν σπαρτολογηθεὶ στὴν ἴδιαν τὴν Κρήτη. Τὴν Ἐπανόρθωσιν τὴ δέμασαν ἀπὸ τέλος οἱ Μεγάλας Δυνάμεις καὶ ὁ Πρίγκιπας, ἀλλὰ ὁ τελειωτικὸς ἀπεργαστικὸς καὶ παρακλιτικὸς (Ἰούλιος 1906). Ἐπανορθώθησαν, μέτρα ἀπὸ ἡμεῖς, ἀνεκδιαιρέσις ἀνάμεσα στοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Βενιζέλου καὶ τοῦ Πρίγκιπα.